

אגף תכנים, תוכניות, הכשרה והשתלמויות

"על אלה אני בוכיה" (איכה א, טז)

פעילות לתשעה באב

במערך זה נעסוק במשמעותו של היום בזמן זה, לבני הנוער ולציבור בכלל. נפתח את המערך במשחקים חברתיים העוסקים בניכור חברתי, ודרכם נציג את הסיפור על קמצא ובר קמצא ואת הסיבה החברתית המיוחסת לחורבן בית המקדש. בהמשך נכיר עמדות שונות בנוגע לחשיבות הצום כיום ונדון בשאלת הרלוונטיות שלו לימינו. המערך מתאים למפגש פנים אל פנים ומותאם ללמידה מרחוק.

[פתיחה \(20 דקות\)](#)

[עיון ודיון \(15 דקות\)](#)

[סיכום \(10 דקות\)](#)

מטרות הפעילות

1. לברר את נקודת המבט של התלמידים ביחס לתשעה באב.
2. להכיר את משמעותו ההיסטורית והדתית של צום תשעה באב.
3. לדון במשמעויותיו האקטואליות של יום זה לזמננו.

משך הפעילות: 45 דקות

[התאמה ללמידה מרחוק](#)

[נספחים](#)

פתיחה

(20 דקות)

✓ **נפתח** במשחק חברתי הממחיש דחייה של חבר בקבוצה. אפשר לשחק משחק שבו חברי הקבוצה עומדים במעגל ועליהם למנוע מחבר נוסף להיכנס פנימה (כגון המשחק "[בית של עכבר](#)" - עמ' 8).

✓ בתום המשחק, **נשאל** את התלמידים:

- כיצד הרגיש התלמיד שעמד מחוץ לקבוצה?
- כיצד הרגישה שאר הקבוצה במהלך המשחק?

המשחק ששיחקנו היה מבויס, אולם יש חברות המתנהלות כך בקביעות. מה מאפיין חברות אלה?
תשעה באב יחול בקרוב. מהו לדעתכם הקשר בין המשחק לתשעה באב?

✓ **נסביר** שבתשעה באב חרבו בתי המקדש (הראשון והשני).

המקורות מייחסים את חורבן בית המקדש השני לפלגנות בעם ולמצב החברתי הקשה שהיה בעם ישראל בתקופה שקדמה לחורבן.

להמשך

✓ **נספר** את סיפורם של [קמצא ובר קמצא](#).

✓ **נביא** את הגמרא ב**יומא ט ע"ב**: "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים [...] אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים".

✓ **נסביר** שלתשעה באב יש משמעויות נוספות ושבמפגש זה נדבר עליהן ונבחן אותן.

✓ **נבקש** מהמשתתפים לכתוב בלוח שיתופי, ([Answergarden Mentimeter](#)), במילה או שתיים, מהו תשעה באב בשבילם.

✓ **נקרין** את התוצאות ונשקף את הרגשות ואת המשמעויות השונות שעלו בלוחות בנוגע ליום זה.

עיון ודיון

(15 דקות)

- ✓ **נחלק** לתלמידים מקורות שונים הדנים במשמעותו של תשעה באב ([נספח 1](#)).
- ✓ **נבקש** מהמשתתפים להתחלק לקבוצות ולדון בשאלות:

- מהי עמדת הכותבים השונים בנוגע למשמעותו של תשעה באב?
- עם איזו עמדה אתם מזדהים (כל אחד מחברי הקבוצה) ומדוע? לאיזו עמדה אתם מתנגדים ומדוע?
- עם איזו דעה הסכימו רוב חברי הקבוצה? לאיזו דעה התנגדו רוב החברים?
- מה צריך לדעתכם לשנות ומה להשאיר בציון משמעותו של יום זה?
- מהו הערך המרכזי בעיניכם שיש לציין ולהעצים ביום זה? (אפשר להציע כיוונים שאינם מובאים במקורות).
- באיזו דרך אתם מציעים לציין את תשעה באב?

סיכום

(10 דקות)

✓ המנחה יכנס את כולם למליאה לדיון.

שאלות לדיון:

- במגילת איכה נכתב: "עַל אֵלֶּה אָנִי בּוֹכֶיָה" (איכה א, טז). כל אחד מכותבי המקורות הציע לָכּוֹת ולתקן נושא אחר במדינת ישראל. אילו נושאים שעל סדר יומה של החברה הישראלית הוצעו לתיקון?
- מה הייתה דעת הקבוצה על הנושאים שהוצעו? אילו נושאים חשובים לדעתכם?
- מהם הערכים השונים שיום זה מעלה לפי הכותבים ומה צריכים להיות לקחיו?
- מהם הערכים שבחרה קבוצתכם לחזק ביום זה ובאיזו דרך?

✓ **נאסוף** את מגוון ההצעות לציון יום זה ונבחר במליאה את הדרך שבה נציין את תשעה באב כקבוצה (דוגמות: התנדבות או פעילות חסד למען קבוצות חלשות בקהילה, פעילות גיבוש חברתית, לימוד מקורות העוסקים היום בחברותות וכדו')

סרטונים לסיכום

[יום של צום - תשעה באב](#)

[מגילת איכה](#)

העשרה למנחה על סיפור קמצא ובר קמצא: [מספיק חכם אחד כדי להציל משרפה יער שלם](#)

התאמה ללמידה מרחוק

אם הפעילות מתקיימת מרחוק, נציע התאמות אלו:

- ✓ נתחיל את המפגש באישור כניסת חברי הקבוצה שבחדר ההמתנה ובהשארת שני משתתפים בחדר ההמתנה למספר דקות (בתיאום עם מבוגר אחראי בבית התלמיד).
- ✓ לאחר מכן, נכניס את הממתינים למפגש. נשאל אותם כיצד הרגישו ונציג באמצעות השאלות כנ"ל את המדרש על קמצא ובר קמצא ואת הקשר של הפעילות לצום תשעה באב הקרב ולציון החורבן.

את הסיפור על קמצא ובר קמצא אפשר לספר באמצעות [סרטון](#) (מומלץ להתחילו מנקודה 0:33 ולסיימו בנקודה 2:48 כדי להתאימו לגיל חטיבת ביניים) ולהסביר שמטרת המפגש היא עמידה על משמעותו של צום תשעה באב לימינו.

אפשר לקיים את פעילות הכתיבה בלוח השיתופי, המתאימה גם ללמידה מרחוק. את שלב דיון העמדות אפשר לקיים בהצגת מגוון עמדות על אודות תשעה באב (נספח 1) במצגת שיתופית (Google slides), כאשר כל עמדה תוצג בשקף נפרד במצגת.

נחלק את המשתתפים לחדרים בזום ונקיים דיון בקבוצות בהתאם לכרטיס המשימה הנ"ל. נבקש מכל קבוצה לסכם את דעתה על העמדות השונות באמצעות הוספת תגובה לשקפים שבמצגת. לאחר מכן, נקיים דיון מסכם במליאה כנ"ל.

נספח 1: עמדות ביחס לתשעה באב

דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה, ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה להזין את נפש הדור המחדש. אם יש בחיי העם משהו קדום מאוד ועמוק מאוד, שיש בו כדי לחנך את האדם ולחסן אותו לקראת הבאות, האם יהא בזה ממידת המהפכה להתנכר לו?

(ברל כצנלסון, "חורבן ותלישות", בעיתון דבר ביום י"ד באב תרצ"ד 1934)

לדף הבית

במוצ"ש, ט' באב, נוכחתי לדעת שמתכננים דיסקו ומסיבה של הנעורים בחדר-האוכל.

פניתי למדריך החברתי ולמזכיר, הבאתי לתשומת ליבם את התאריך ובקשתי שידחו את המסיבה. - - - שניהם השיבו בשלילה, ולמזכיר אמרתי שזו שערורייה, וגם כעת אני חושב כך. כאן המקום להסביר לבני הנעורים את חשיבות העניין. מתוך חורבות היום הזה, ט' באב, קמה מדינת היהודים. היום בו פעמיים חרב בית המקדש שסימל את לבו של עם ישראל, הוא היום הזה שמסמל את תמצית סבלו של העם במשך דורות רבים, דתית והיסטורית. כל אחד יכול להתייחס ליום הזה כרצונו. זו החלטתו האישית. אך זו בהחלט שערורייה שקיבוץ מקיים, במקום ההתכנסות הציבורי שלו – בחדר-האוכל – מסיבה, דווקא ביום זה.

(כותב לא ידוע, הרהור על מסיבה בערב תשעה באב בקיבוץ, קיבוץ יראון, 1992)

[מכון שיטים](#)

לדף הבית

"תשעה באב הוא יום האבל הגדול ביותר של האומה. היש בעולם דבר איום ונורא מאומה שלמה המאבדת חירותה, שתאבד לה האפשרות לפתח בחירות את עצמאותה, את תרבותה, את מסורתה ואת האידיאלים שלה."

[חיים ארלוזורוב \(ויקיציטוט, תשעה באב\)](#)

לדף הבית

כל כמה שירבו הישגינו בארץ, וכל כמה שנרבה ונגבר כאן, וגם לכשנזכה ונחיה כאן חיים שאין בהם בושה וכלימה – לא נאמר 'נגאלנו' כל עוד לא תמה גלותנו. כל עוד ישראל פזורים בגלות ונתונים לגזירות ולאיבה ולבזיון ולשמד... – לא אשכח, לא אוכל שכוח את יום החורבן, היום האיום מכל ימים, יום גורלנו.

את הזנחת התשעה באב בציבורנו בכלל, אני רואה כאות להפלגה שאין עימה הגה מכוון של אידאה מרכזית. אנו אומרים לחנך את הנוער לחיים חלוציים, לחיי הגשמה... כיצד נגיע לכך? האמנם יעלה זרע זה על סלע צחיח, על רצפת אספלט! גם אידאה זקוקה לקרקע תחוח בה תוכל להעמיק שורשים.

[ברל כצנלסון](#), מקורות לא אכזב ([ויקיציטוט](#), [תשעה באב](#))

לדף הבית

זה יותר מחודש מקנן בי רצון מוזר: לצום בתשעה באב. יירגעו כל המודאגים - לא התחלתי לפתח סנטימנטים דתיים אחרי גיל 80. אני חילוני וכזה אשאר. ובכל זאת, המועד הזה, המציין את עזיבת העם היהודי את ארצו, את צאתו לגלות לפני יותר מאלפיים שנה, מעורר בי מחשבות עגומות, הקשורות לכאן ולעכשיו....

אני סבור שמבחינת המשמעות הרחבה יותר הנודעת לט' באב – יש לו עדיין תוקף. על פי המשמעות הרחבה הזאת בט' באב מבטא עם ישראל את צערו על שהוא שרוי עדיין בגלות ואת תשוקתו לשוב ולחיות חיים עצמאיים מלאים ובריאים בארצו. כמו לפני חורבן בית המקדש... יש לי תחושה קשה, תחושת כישלון – כאילו אנחנו עדיין מצויים בגלות. כביכול בגופנו עלינו לארץ, אך בנפשנו, במנטליות שלנו, נשארנו עם של פליטים.

אנו סוגדים למי "שעשה את זה" בחו"ל, בזים לעבודה יצרנית, למלאכה, למיומנויות מעשיות, ומעלים על נס אנשי כספים, עורכי דין, וכל סוג של ידע שאפשר לארוז במזוודה ולהסתלק עמו מכאן... בחברה שלנו עדיף להיות עורך דין מאשר להשתלב כפועל מקצועי בתעשייה מתוחכמת, המבטיחה קיום של סיפוק וכבוד. בחברה הישראלית, אני מתבייש לכתוב זאת, בושה לעבוד. בושה לעמוד בין מכוונות בסרבל כחול ולייצר מוצרים של ממש... הסיבה היא, שערכי הציונות האמיתית התהפכו. הפירמידה שוב נעמדה על ראשה... חיים של יצירה ושל תרומה לעובד ולמדינתו נדחקו לתחתית הסולם.

מבחינה זו, אפוא, לט' באב יש רלוונטיות ישירה לחיינו כאן ועכשיו. עליו להזכיר לעצמנו את המחלה שלנו: האשליה שכבר נגאלנו מהגלות בעוד אנו בעצם שקועים בה.

סטף ורטהיימר, רצון מוזר: לצום בט' באב, הארץ, 10.8.2008

[מכון שיטים](#)

"מה יודעים בני הנוער היום על [תשעה באב](#), פרט לעובדה שבתי הקפה ובתי העינוגים סגורים על פי חוק? מי מהם יודע ולו אחת מהסיבות שקבעו חז"ל לציון [תשעה באב](#)?..."

המפעל הציוני במאה-ושלושים השנים האחרונות השמיט או החליש מאוד, לדעת החלוצים, את הסיבות לקיום תשעה באב... הקמת המדינה, ויותר מכך – הישגי הלוחמים במלחמת ששת הימים, נדמו ונדמים עד היום בעיני רבים, כמתקנים את כישלונות העם שגורש מארץ ישראל. ואם כך, מדוע לצום? מדוע להתענות? מדוע שלא לעבוד (כך על פי ההלכה)?...

כל המנהגים הללו ורבים אחרים – לישון בליל תשעה באב על הקרקע, או לקרוא את הקינות ומגילת "איכה" לאור נרות – הולכים ונעלמים ככל שמספרם של הצמים הולך ופוחת. היום ככלל והצום בפרט נראים בלתי רלבנטיים לדורות האחרונים בארץ, ולא פחות מכך מחו"ל.

מציאות זו מחייבת מתן משמעות חדשה לתשעה באב; משמעות שתהא קשורה במאורע שלא ניתן למחוק ושיש לקבעו בזיכרון הלאומי לא פחות – ואולי יותר – מאותם אירועים שציינו חז"ל. שהרי מאז החורבן ספג עם ישראל מכות רבות, קשות וכואבות לא פחות (ואף יותר).

אני מבקש... ללכת צעד אחד נוסף: צום תשעה באב יימשך, לא יתבטל, ובכך ישמור על זיכרון האירועים הקשים שבעטיים נקבע בלוח השנה היהודי, אלא שהוא ייקרא "צום השואה"... צום כזה יפנה לקהל דתי וחילוני, ויאחד את כל הציבור והעם היהודי לזכור את ששת המיליונים שנרצחו והושמדו בשואה. התאריך שבו מצוין כיום יום הזיכרון לשואה ולגבורה, יהיה מעתה 'יום זיכרון הגבורה היהודית', ובכך יתקשר היטב עם המועדים הבאים אחריו.

חיבור השואה עם יום האבל הכלל-יהודי שקיים אך כמעט לא מקוים, ייתן ליום עצמו משמעות חדשה שתדבר אל כל יהודי באשר הוא, וימנע את מחיקת תשעה באב מלוח השנה היהודי.

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4405728,00.html>

האם בכוחם של מנהגים אלו לשנות זיכרון? לשמר מאורעות בליבנו? לחזק את הקשר אל העבר? לא בטוח. אבל ודאי הוא שבמשך שלושה שבועות מרוכזים בשנה, היהודי שב ומנסה לזכור תפארת שאבדה, תרבות שלמה אשר איננה עוד, ויותר מכל את בית המקדש, אשר היווה מרכז רוחני לעולם כולו אשר חרב. יהי רצון שנחזה בעינינו בהתגשמותם של הפסוקים הנהדרים מספר ישעיהו המתארים את בית המקדש ואת ירושלים כמרכז רוחני תרבותי של העולם: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל גויים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'..." ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים..." (ישעיהו ב).

הרב חגי גרוס, **והיה באחרית הימים**, מתוך אתר [רבני צהר](#)

לדף הבית

זכריה מזכיר כי לפני החורבן העלו הנביאים דרישה לתיקונים ברוח צדק חברתי, העם סירב לפעול בהתאם להנחיות הנביאים, ולא היתה התנהלות ראויה וצודקת בתוך החברה ובמיוחד כלפי השכבות החלשות בחברה. מצב חברתי זה היווה את הנסיבות לחורבן ממלכת יהודה (586 לפנה"ס). בהמשך (פרק ח') מתאר זכריה מצב אידיאלי לעתיד לבוא, שבו אכן לא רק שיתבטלו הצומות אלא אף יהפכו לחג ולשמחה גדולה. זכריה מתאר מצב של שלום מדיני, ביטחון, שגשוג כלכלי וחוסן חברתי של האומה הישראלית, שבעקבותיו בני העמים השונים יבקשו לאמץ צורת חיים כזו. כאשר האומה הישראלית תהיה חברת מופת שתשמש אור לגוים יהיו אלו ימי שמחה. אומר הנביא שצומות החורבן יהפכו לימי חג ושמחה כאשר הנסיבות החברתיות שהובילו לחורבן תשתנינה מן היסוד.

תשעה באב הוא יום לאומי שבו אנו עורכים חשבון נפש ומשתדלים לעסוק בדרכים לתיקון החברה. הוא יום הנוגע לכלל החברה הישראלית, שנדרש לזכור את עברו וללמוד את הלקחים על מנת לעצב חברה מתוקנת יותר. יש צורך בלקיחת פסק זמן על מנת לזכור את העבר כדי ליצור מרקם חברתי מתוקן יותר.

הרב מאיר נהוראי, ללמוד את לקחי העבר כדי ליצור את העתיד,

<https://news.walla.co.il/item/2875503>

לדף הבית